

การพัฒนาบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์กลุ่ม วิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์จังหวัดสระแก้ว Packaging and Logo Development for Ponsawan Woven Fabrics Community Enterprise Group, Sa Kaeo Province

ธนัง ชานุกิจชัยโย

สาขาออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์
โทรศัพท์ : 08 2542 8365

อีเมล : Thanang2528@hotmail.com

Thanang Chankitchunyo

Industrial Product Design Faculty of Industrial Technology Valayalongkorn Rajabhat University under
royal patronage.

Tel : 08 2542 8365

Email : Thanang2528@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์ จังหวัดสระแก้ว มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อพัฒนาบรรจุภัณฑ์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์ จังหวัดสระแก้ว ผู้วิจัยได้นำประเด็นปัญหาที่เกิดกับบรรจุภัณฑ์เดิมมาทำการวิเคราะห์ และกำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนา ไว้ดังนี้ โครงสร้างของบรรจุภัณฑ์ต้องมีขนาดที่เหมาะสม ง่ายต่อการใช้งาน สะดวกต่อการขนส่ง และง่ายต่อการเก็บรักษา และได้้นำแนวทางดังกล่าวมาใช้ในการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ จำนวน 3 รูปแบบ

จากนั้นจึงนำบรรจุภัณฑ์ไปประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบ โดยเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินได้แก่แบบสอบถามความคิดเห็น เพื่อให้ได้บรรจุภัณฑ์ที่มีความเหมาะสมมากที่สุด 2) เพื่อพัฒนา ตราสัญลักษณ์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผ้าทอบ้านพรสวรรค์ จังหวัดสระแก้ว ผู้วิจัยได้นำประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับตราสัญลักษณ์เดิมมาทำการวิเคราะห์ เพื่อกำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาไว้ดังนี้ รูปทรงของตราสัญลักษณ์ต้องสามารถนำไปใช้ทั้งบนตัวบรรจุภัณฑ์และบนสื่อประชาสัมพันธ์ จดจำง่าย แสดงถึงเอกลักษณ์ สวยงาม และเรียบง่าย และได้นำแนวทางดังกล่าวมาใช้ในการพัฒนาตราสัญลักษณ์ จำนวน 3 รูปแบบ จากนั้นจึงนำตราสัญลักษณ์ไปประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบ โดยเครื่องมือที่ใช้ประเมินได้แก่แบบสอบถามความคิดเห็น เพื่อให้ได้ตราสัญลักษณ์ที่มีความเหมาะสมมากที่สุด 3) เพื่อประเมินรูปแบบบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์ที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาใหม่ จากกลุ่มผู้ที่เดินทางเข้ามาศึกษาทำงานในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว จำนวน 100 คน โดยเครื่องมือที่ใช้ในการทำงานวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ แบบประเมินความพึงพอใจ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์หาค่าสถิติ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบบรรจุภัณฑ์ที่ได้รับการออกแบบขึ้นมาใหม่โดยภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.44$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($S.D.= 0.85$) และเมื่อพิจารณารายละเอียดรายด้านสำหรับการประเมิน ด้านการใช้งานพบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.45$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($S.D.= 0.83$) ด้านความสวยงามโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.43$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($S.D.= 0.91$) ด้านรูปแบบโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.45$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ($S.D.= 0.82$) และผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อตราสัญลักษณ์ที่ได้รับการออกแบบขึ้นมาใหม่โดยภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.47$) ส่วนเบี่ยงเบน

มาตรฐาน (S.D.= 0.79) และเมื่อพิจารณารายละเอียดรายด้านสำหรับการประเมิน ด้านการใช้งานพบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =4.58) ส่วนเพียงเบนมาตรฐาน (S.D.= 0.76) ด้านความสวยงาม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =4.45) ส่วนเพียงเบนมาตรฐาน (S.D.= 0.76) ด้านรูปแบบ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =4.45) ส่วนเพียงเบนมาตรฐาน (S.D.= 0.86)

คำสำคัญ: ตราสัญลักษณ์, บรรจุภัณฑ์, วิสาหกิจชุมชน

Abstract

1) In order to develop the packaging for the product made by Ponsawan Woven Fabrics Community Enterprise Group, Sa Kaeo Province, the researcher has analyzed the limitations of the previous design and established the requirements for the new design: the size of the package must be suitable, easy to use, and convenient for transport and storage. These requirements are translated into 3 alternative designs. Later, the newly developed product packages are evaluated by the design experts using a survey for the most appropriate outcome. 2) In order to develop the logo for the product made by Ponsawan Woven Fabrics Community Enterprise Group, Sa Kaeo Province, the researcher has analyzed the limitations of the previous logo design and established the requirements for the new design: the new logo must be eye-catching, unique, simple, and able to be used on both the packages and other types of media. These requirements

are translated into 3 alternative designs. Later, the newly developed product packages are evaluated by the design experts using a survey for the most appropriate outcome, and 3) evaluate the newly designed packaging and logo based on 100 people who have paid an observation visit in Sa Kaeo Province. The research method employed here is an satisfaction assessment form to analyze the means and standard deviations.

The overall result of the surveys on the satisfaction towards the new design of packaging is high ($\bar{X}=4.44$) with the standard deviation of 0.85. When considering the evaluation results by aspects, the author found that the overall score given for the new packaging in terms of its utility is high ($\bar{X}=4.43$) with the standard deviation of 0.83. The aesthetics of the packaging is also rated high ($\bar{X}=4.45$) with the standard deviation of 0.82. For the results of the survey on the satisfaction towards the new design of the logo, the overall satisfaction score is high ($\bar{X}=4.47$) with the standard deviation of 0.79. When considering the evaluation results by aspects, the author found that the overall score given for the new logo in terms of its utility is high ($\bar{X}=4.58$) with the standard deviation of 0.76. For the aesthetics, the overall score is high ($\bar{X}=4.45$) with the standard deviation of 0.76. In terms of the logo form, the overall satisfaction score is high ($\bar{X}=4.45$) with the standard deviation of 0.86).

Keywords: Logo, Packaging, Community Enterprise Group

บทนำ

ปัจจุบันรัฐบาลได้กำหนดนโยบายภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในการพัฒนาประเทศ มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคง ภายใต้กลยุทธ์ที่ 2 ของแผนการปฏิรูปภาคอุตสาหกรรมไทย อุตสาหกรรมที่ขับเคลื่อนด้วยปัญญาได้กำหนดแผนงานเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากและสังคมผู้ประกอบการ โดยการส่งเสริมให้ผู้ประกอบการภายในประเทศใช้นวัตกรรมเพื่อเป็นเครื่องมือในการประกอบธุรกิจ ซึ่งนำไปสู่การเป็นวิสาหกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม (Innovation Driven Enterprise: IDE) ที่ครอบคลุมผู้ประกอบการทั้งในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหรือกลุ่ม OTOP กลุ่มธุรกิจเกิดใหม่ (Startup) กลุ่มวิสาหกิจขนาดย่อม (Small Enterprise : SMEs) และกลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดใหญ่ (Medium Enterprise and Large Enterprise : ME & LE) เพื่อเป็นแนวทางให้กับอุตสาหกรรมพันธุ์ใหม่ (New Warrior) ที่สามารถพัฒนา เติบโต และพร้อมเข้าสู่ระดับสากล (แผนยุทธศาสตร์กระทรวงอุตสาหกรรม, 2564 : 14) การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน หรือกลุ่ม OTOP จึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาคอขวดให้กับประชาชนภายใต้ทั้งยังส่งผลดีต่อภาคเศรษฐกิจ สังคม และชุมชน เนื่องจากการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน จะทำให้ชุมชนรู้จักการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ภายในชุมชน ซึ่งส่งผลให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

โครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” เป็นอีกหนึ่งโครงการที่ทางรัฐบาลได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 จนถึงปัจจุบัน โดยสนับสนุนให้ชุมชนสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ จากภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ในการจำหน่ายซึ่งเป็นที่สร้างรายได้ให้แก่ชุมชน อีกทั้งยังช่วยในการยกระดับฐานะ และความเป็นอยู่ ที่ดีขึ้นให้กับชุมชน โดยผลิตภัณฑ์ของแต่ละชุมชนที่

กล่าวมานั้นจะมีเอกลักษณ์ และจุดเด่นที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต รวมถึงทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชนนั้น ๆ กลุ่มผ้าทอบ้านพรสวรรค์ ตำบลเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว เป็นอีกหนึ่งวิสาหกิจชุมชนที่ถูกก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2554 จากการรวมตัวกันของคนในชุมชนที่มีความรู้ความสามารถทางด้านการทอ และการตัดเย็บผ้า โดยมีนางบัวทอง โพธิ์ตะนิมิต เป็นประธานกลุ่ม โดยเริ่มจากการทอผ้าขาวม้า เพื่อจำหน่ายเป็นผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกในช่วงเทศกาลปีใหม่ และจะนำผลกำไรที่ได้ไปปันส่วนกันภายในชุมชน โดยกำไรส่วนหนึ่งจะแจกจ่ายให้กับสมาชิกของกลุ่มเพื่อเป็นรายได้เสริม และอีกส่วนหนึ่งจะถูกเก็บไว้เพื่อเป็นทุนในการจัดซื้ออุปกรณ์และวัตถุดิบต่าง ๆ ที่ใช้ในการผลิต ผ้าทอ ปัจจุบันด้วยนโยบายการเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากจากทางภาครัฐ ทำให้กลุ่มผ้าทอบ้านพรสวรรค์ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานของภาครัฐในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอให้มีความหลากหลายเพิ่มมากขึ้น เพื่อเพิ่มโอกาสทางด้านการตลาด แต่รูปแบบบรรจุภัณฑ์เดิมของกลุ่มผ้าทอบ้านพรสวรรค์ กลับไม่ได้ถูกพัฒนาเท่าที่ควรจึงทำให้รูปแบบและขนาดของบรรจุภัณฑ์ดังกล่าวไม่สอดคล้องกับตัวผลิตภัณฑ์ใหม่ รวมถึงรูปทรงของตราสัญลักษณ์เดิม ที่ไม่มีความโดดเด่นเท่าที่ควร เมื่อนำไปใช้บนสื่อประชาสัมพันธ์ และบนตัวบรรจุภัณฑ์ ซึ่งมีผลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค เนื่องจากพฤติกรรมของผู้บริโภคในปัจจุบันได้ให้ความสำคัญกับตัวบรรจุภัณฑ์ และตราสัญลักษณ์พร้อมกับคุณภาพของผลิตภัณฑ์ที่อยู่ภายใน เกษมพิพัฒน์เสรีธรรม (2547: 6) กล่าวไว้ว่า ในความเป็นจริงผลิตภัณฑ์ชุมชนหรือสินค้า OTOP เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นจากชาวบ้าน ที่จัดว่าเป็นนักการผลิตมากกว่าเป็นนักการตลาด เมื่อถูกส่งเสริมให้แข่งขันจึงอาจจะไม่ราบรื่นนัก และอาจจะประสบความสำเร็จถึงขั้นเป็นธุรกิจที่ยั่งยืนถาวรไม่ถึง สมพงษ์

เฟื่องอารมย์ (2550 : 3-15) กล่าวไว้ว่า จุดเด่นสำคัญประการหนึ่งของการออกแบบตราสัญลักษณ์และเครื่องหมายการค้าก็คือ ความกระชับแต่หนักแน่นและโดดเด่น

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของบรรจุภัณฑ์ และตราสัญลักษณ์ เนื่องจากบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์ที่ดีจะช่วยสร้างความน่าเชื่อถือ และส่งเสริมการขายให้กับตัวผลิตภัณฑ์ ผู้วิจัยจึงได้มีแนวคิดที่จะนำบรรจุภัณฑ์ และตราสัญลักษณ์เดิมที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันของกลุ่มผ้าทอบ้านพรสวรรค์ จังหวัดสระแก้ว มาทำการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับ ปานฉัตร อินทรคง (2557 : 28) กล่าวไว้ว่า เพื่อให้ผลงานบรรลุตามเป้าหมายหรือจุดประสงค์ที่ตั้งไว้เพื่อผลการนำเสนอด้วยสิ่งใหม่ ๆ มีทั้งที่ออกแบบเพื่อสร้างขึ้นมาใหม่ให้แตกต่างจากของเดิมหรือปรับปรุงตกแต่งของเดิม เพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่ทางกลุ่มได้พัฒนาขึ้น รวมถึงยังสามารถนำไปใช้บนสื่อประชาสัมพันธ์ และบนตัวบรรจุภัณฑ์ ทั้งยังเป็นการตอบสนองต่อนโยบายจากภาครัฐที่ต้องการเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก สู่การเข้าถึงโอกาสในการขยายช่องทางทางด้านการตลาดต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาบรรจุภัณฑ์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์ จังหวัดสระแก้ว
2. เพื่อพัฒนาตราสัญลักษณ์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์ จังหวัดสระแก้ว
3. เพื่อประเมินรูปแบบบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์ที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาใหม่

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ในการพัฒนาบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์จังหวัดสระแก้ว โดยมีกระบวนการตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

1. การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ ผู้วิจัยได้นำแนวทางในการออกแบบบรรจุภัณฑ์ของ สมพงษ์ เฟื่องอารมย์. (2550) และ ชัยรัตน์ อศวางกูร. (2550) มาเป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ ดังนี้ 1) การรับรองสินค้า 2) ดึงดูดความสนใจ 3) สร้างการจดจำ 4) ให้ความสะดวกสบาย 5) สะดวกต่อการขนส่ง

2. การพัฒนาตราสัญลักษณ์ ผู้วิจัยได้นำแนวทางในการออกแบบตราสัญลักษณ์ของ อารยะ ศรีกัลยาณบุตร. (2541 : 91) และ ปาพจน์ หนูนักดี. (2555 : 235) มาเป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาตราสัญลักษณ์ ดังนี้ 1) เรียบง่ายชัดเจน 2) มีเอกลักษณ์ 3) จดจำง่าย 4) มีความแตกต่าง 5) บอกสาระสำคัญ 6) สื่อสารเชื่อมโยงถึงสินค้าอื่นๆ 7) เป็นสัญลักษณ์ที่สวยงาม 8) เป็นอมตะหรือใช้งานได้ยาวนาน

3. การประเมินรูปแบบบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์ที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาใหม่ ผู้วิจัยได้นำหลักการออกแบบบรรจุภัณฑ์ของ สมพงษ์ เฟื่องอารมย์. (2550 : 25-27) และ (ชัยรัตน์ อศวางกูร. 2550 : 50-56) และ หลักการออกแบบตราสัญลักษณ์ของ ศิริพรรณ ปิเอตร์. (2549 : 105-118) และปาพจน์ หนูนักดี. (2555 : 234-238) มาสรุปเพื่อใช้ในการประเมินความพึงพอใจทั้ง 3 ดังนี้ 1) ด้านการใช้งาน 2) ด้านความสวยงาม 3) ด้านรูปแบบ

ขอบเขตของการวิจัย

ในการพัฒนาบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์จังหวัดสระแก้ว ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของงานวิจัยไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่การศึกษาในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์ ตำบลเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว

2. ขอบเขตด้านพัฒนาบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์ จังหวัดสระแก้ว โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิด้านออกแบบประเมิน

3. ขอบเขตการประเมินรูปแบบบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์ที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาใหม่ โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริโภค ที่เดินทางเข้ามาศึกษาดูงานในพื้นที่เขตจังหวัดสระแก้วจำนวน 100 คน

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการพัฒนาบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์ จังหวัดสระแก้ว ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินงานวิจัยเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

1. แหล่งที่มาข้อมูล แหล่งที่มาของข้อมูลเพื่อใช้ในการพัฒนาบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์ จังหวัดสระแก้ว ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการจำแนกข้อมูลออกเป็น 2 ประเภทคือ ข้อมูลปฐมภูมิ และข้อมูลทุติยภูมิ

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มประชากรออกเป็น 3 กลุ่มดังนี้

2.1 กลุ่มผู้ผลิตผ้าทอวิสาหกิจชุมชนบ้านพรสวรรค์จังหวัดสระแก้ว

2.2 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบจำนวน 3 ท่าน

2.3 กลุ่มผู้ประเมินความพึงพอใจ ได้แก่ผู้ที่เดินทางเข้ามาศึกษาดูงานในพื้นที่จังหวัดสระแก้วจำนวน 100 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การพัฒนาบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์จังหวัดสระแก้วในครั้งนี้ได้แก่

3.1 แบบสัมภาษณ์ กลุ่มผู้ผลิตผ้าทอวิสาหกิจชุมชนบ้านพรสวรรค์จังหวัดสระแก้ว เพื่อศึกษาและนำข้อมูลเบื้องต้นมาวิเคราะห์ใช้เป็นแนวทางในกระบวนการพัฒนาบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์ เพื่อให้เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

3.2 แบบสอบถามความคิดเห็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบที่มีต่อบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา ปรับปรุงบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์ที่ได้ออกแบบ โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่านในการช่วยประเมินรูปแบบ จำนวน 3 รูปแบบ เพื่อให้ได้รูปแบบบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์ที่มีความเหมาะสม อย่างละ 1 รูปแบบ เพื่อนำไปพัฒนาต่อและสร้างเป็นต้นแบบเพื่อทดสอบ

3.3 แบบสอบถามผู้บริโภค เพื่อประเมินความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์ที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาใหม่

4. วิธีเก็บข้อมูล วิธีเก็บข้อมูลเพื่อพัฒนาบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์จังหวัดสระแก้ว มีดังนี้

4.1 การพัฒนาบรรจุภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์จังหวัดสระแก้ว การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ ขั้นตอนที่ 1 สัมภาษณ์กลุ่มผู้ผลิตผ้าทอวิสาหกิจชุมชนบ้านพรสวรรค์จังหวัดสระแก้ว และสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกก่อนการออกแบบ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ ขึ้น

ตอนที่ 2 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ สังเคราะห์และออกแบบบรรจุภัณฑ์ จำนวน 3 รูปแบบ และผ่านการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบ เพื่อคัดเลือกให้เหลือเพียง 1 รูปแบบ ที่มีความเหมาะสมมากที่สุด เพื่อนำประเมินความพึงพอใจ

4.2 การพัฒนาตราสัญลักษณ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์จังหวัดสระแก้ว การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการพัฒนาตราสัญลักษณ์ ขั้นตอนที่ 1 สัมภาษณ์กลุ่มผู้ผลิตผ้าทอวิสาหกิจชุมชนบ้านพรสวรรค์จังหวัดสระแก้ว และ สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกก่อนการออกแบบ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาตราสัญลักษณ์ ขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ สังเคราะห์และออกแบบตราสัญลักษณ์ จำนวน 3 รูปแบบ และผ่านการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบ เพื่อคัดเลือกให้เหลือเพียง 1 รูปแบบ ที่มีความเหมาะสมมากที่สุด เพื่อนำประเมินความพึงพอใจ

4.3 การประเมินความพึงพอใจผู้บริโภคที่มีต่อรูปแบบบรรจุภัณฑ์ และตราสัญลักษณ์ที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาใหม่ โดยการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ จากกลุ่มผู้ที่เดินทางเข้ามาศึกษาดูงานในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว จำนวน 100 คน โดยการสุ่มแบบง่าย (Sample Random Sampling)

5. การวิเคราะห์ข้อมูล การพัฒนาบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์จังหวัดสระแก้ว ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ตามขั้นตอนดังนี้

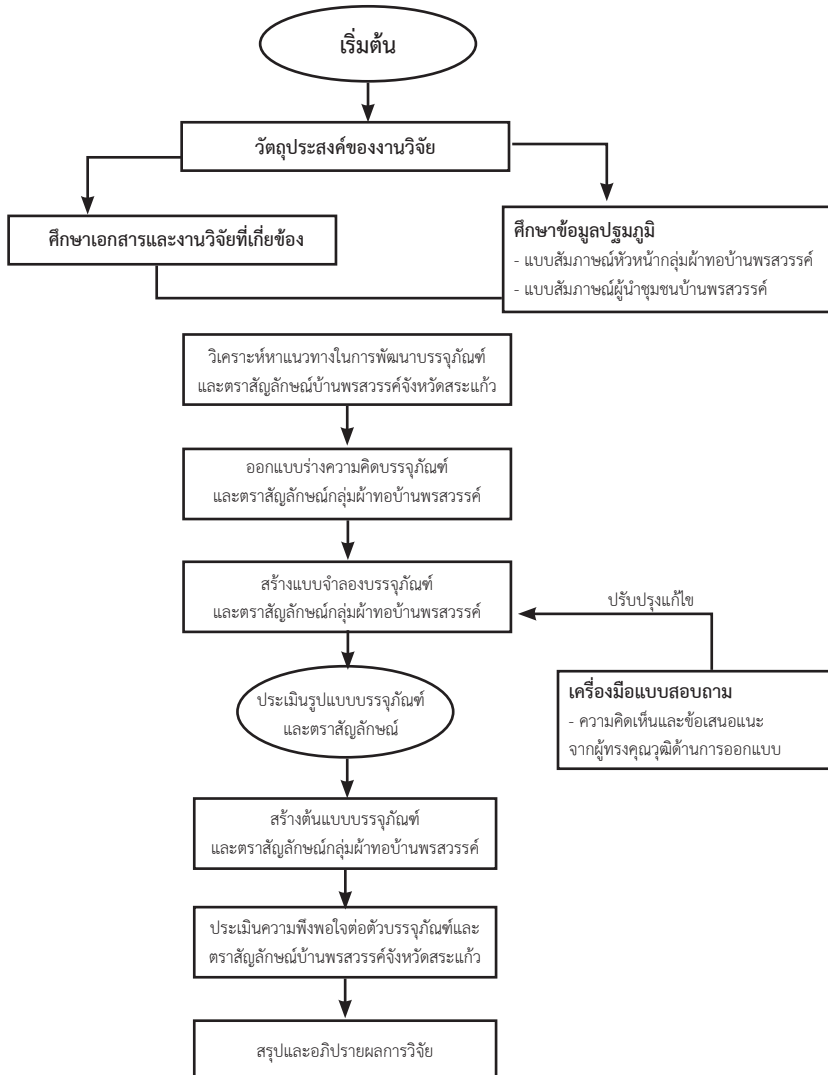
5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลด้านการพัฒนาบรรจุภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์จังหวัดสระแก้ว โดยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามความคิดเห็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบที่มีต่อรูปแบบบรรจุภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นมาใหม่ มาวิเคราะห์ โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย ของคะแนน และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D มาวิเคราะห์และสรุปผลข้อมูลโดยการบรรยายและนำเสนอในรูปแบบความเรียง

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลการพัฒนาตราสัญลักษณ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์จังหวัดสระแก้ว โดยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามความคิดเห็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบที่มีต่อรูปแบบตราสัญลักษณ์ที่พัฒนาขึ้นมาใหม่ มาวิเคราะห์โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย ของคะแนน และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D มาวิเคราะห์และสรุปผลข้อมูลโดยการบรรยายและนำเสนอในรูปแบบความเรียง

5.3 การวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อรูปแบบบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์ที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาใหม่ จากกลุ่มผู้ที่เดินทางเข้ามาศึกษาดูงานในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว จำนวน 100 คน โดยวิเคราะห์จากแบบประเมินความพึงพอใจจากการใช้สถิติค่าเฉลี่ย ของคะแนน และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D ของระดับความพึงพอใจ โดยแบ่งเป็นเกณฑ์การแปลความค่าเฉลี่ยดังนี้

4.51-5.00	หมายถึง	เหมาะสมมากที่สุด
3.51-4.50	หมายถึง	เหมาะสมมาก
2.51-3.50	หมายถึง	เหมาะสมปานกลาง
1.51-2.50	หมายถึง	เหมาะสมน้อย
1.00-1.50	หมายถึง	เหมาะสมน้อยที่สุด

วิธีการดำเนินการวิจัย

ภาพที่ 1 ผังการดำเนินงานวิจัย

ที่มา : ธนัง ขาญกิจชัยโย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการพัฒนาบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์จังหวัดสระแก้ว ผู้ดำเนินงานวิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละรายด้านตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางเอาไว้ตั้งแต่ข้างต้น ซึ่งได้ผลการวิเคราะห์ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์ จังหวัดสระแก้ว

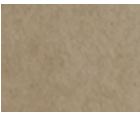
ผลจากการวิเคราะห์การสัมภาษณ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์จังหวัดสระแก้ว พบว่ารูปแบบผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผ้าทอบ้านพรสวรรค์จากเดิมจากที่เคยเป็นเพียงแค่ผ้าขาวม้า ปัจจุบันได้ถูกพัฒนาให้มีรูปแบบและการใช้งานที่หลากหลายเพิ่มมากขึ้น โดยการสนับสนุนจากหน่วยงานของทางภาครัฐ ที่เข้ามากำกับดูแลในเรื่องการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมด้านการตัดเย็บ และการหาแนวทางในการเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยการใช้ความคิดสร้างสรรค์ประกอบกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเป็นการเพิ่มศักยภาพให้กับชุมชนทั้งในด้านการแข่งขัน และโอกาสทางด้านการตลาด ซึ่งเป็นไปตามแผนงานในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แต่จากการสังเกตพบว่ารูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ทางกลุ่มได้พัฒนาขึ้น มีขนาดและรูปทรงไม่สอดคล้องกับขนาดของตัวบรรจุภัณฑ์เดิมที่ใช้สำหรับใส่สินค้าให้กับผู้บริโภค ทางกลุ่มจึงได้นำถุงพลาสติกเข้าทดแทนบรรจุภัณฑ์เดิมเนื่องจากหาซื้อได้ง่าย โดยถุงพลาสติกที่นำมาใช้มีขนาดความกว้าง 30 เซนติเมตร ยาว 50 เซนติเมตรมีลักษณะเป็นสีขาวขุ่นไม่มีลวดลายทำจากวัสดุโพลีเอทิลีน และเป็นวัสดุที่ย่อยสลายได้ยาก ซึ่งในปัจจุบันได้ มีการประกาศให้งดใช้ถุงพลาสติกโดยเริ่มตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2563

ผลจากการวิเคราะห์ที่ได้กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยทราบถึงประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกิด กับตัวบรรจุภัณฑ์เดิมของกลุ่มผ้าทอบ้านพรสวรรค์ที่ใช้สำหรับใส่สินค้าให้กับผู้บริโภค ผู้วิจัยจึงได้นำประเด็นปัญหาดังกล่าวมาทำการวิเคราะห์และสรุปผล เพื่อกำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ ดังนี้ โครงสร้างของบรรจุภัณฑ์ต้องมีขนาดที่เหมาะสม ง่ายต่อการใช้งาน สะดวกต่อการขนส่ง และง่ายต่อการเก็บรักษา ผู้วิจัยได้นำแนวทางดังกล่าวมาใช้ในการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ทั้งหมด 3 รูปแบบ (รูปแบบบรรจุภัณฑ์ดังกล่าวเป็นรูปแบบบรรจุภัณฑ์ที่มีขายอยู่ในท้องตลาดเนื่องจากปัญหาด้านงบประมาณทำทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไม่สามารถจัดทำแม่พิมพ์เพื่อใช้ในการผลิตบรรจุภัณฑ์ถูกระดาษรูปทรงใหม่ได้) และนำไปประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบ เพื่อให้ได้บรรจุภัณฑ์ที่มีความเหมาะสม และเป็นไปตามความต้องการของชุมชนมากที่สุด

ผลสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลจากการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบ โดยเครื่องมือที่ใช้ ในการประเมินครั้งนี้ได้แก่แบบสอบถามความคิดเห็น ที่มีต่อการพัฒนาบรรจุภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์ จังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวมผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบมีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่าบรรจุภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์ รูปแบบที่ 2 ที่ได้ทำการพัฒนาขึ้นมา มีความเหมาะสม และสอดคล้องตามแนวทางในการพัฒนามากที่สุด เนื่องจากขนาดความกว้าง และยาวของรูปทรงบรรจุภัณฑ์ รูปแบบที่ 2 มีความเหมาะสม สามารถรองรับต่อรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ทางกลุ่มได้พัฒนาขึ้น อีกทั้งยังมีหูหิ้วในตัว โดยหูหิ้วดังกล่าวทำจากเส้นใยโพลีเอสเตอร์ที่มีคุณสมบัติเหนียว และยืดหยุ่น ซึ่งทนทานต่อตึงรวมถึงวัสดุที่ใช้ในการทำตัวบรรจุภัณฑ์ยังเป็นวัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่

ได้ซึ่งเป็นการช่วยลดปัญหาด้านมลพิษ นอกจากนี้ตัวบรรจุภัณฑ์ยังสามารถพับเก็บได้ ซึ่งช่วยประหยัดพื้นที่ในการจัดส่ง อีกทั้งยังเป็นการป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดระหว่างการขนส่ง รวมถึงลดลายบนตัวบรรจุภัณฑ์ยังมีความเรียบง่าย ทำให้โดยภาพรวมบรรจุภัณฑ์ รูปแบบที่ 2 จึงความเหมาะสมมากที่สุด

ตารางที่ 1 แนวคิดที่ใช้ในการออกแบบตราสัญลักษณ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์จังหวัดสระแก้ว

รูปแบบ	แนวคิดในการออกแบบ
	ในการออกแบบผู้วิจัยได้เลือกใช้รูปทรงบรรจุภัณฑ์ ที่สามารถหาได้ตามท้องตลาด ซึ่งต้องมีขนาดและความแข็งแรงที่เหมาะสม รวมทั้งต้องมีหูหิ้วในตัวเพื่อสะดวกต่อการนำพา
	ในการออกแบบผู้วิจัยได้เลือกใช้ลวดลาย จากผ้าขาวม้าซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทางกลุ่มได้ผลิตขึ้นมาจำหน่ายครั้งแรก โดยการนำลวดลายบางส่วนของผ้าขาวม้ามาใช้ในการออกแบบลวดลายบนตัวบรรจุภัณฑ์
	ในการออกแบบผู้วิจัยได้เลือกกระดาษคราฟมาเป็นวัสดุเพื่อใช้ในการทำบรรจุภัณฑ์ เนื่องจากกระดาษคราฟเป็นวัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ ทั้งยังเป็นการช่วยลดมลพิษทางสิ่งแวดล้อม
	ในการออกแบบผู้วิจัยได้เลือกใช้สีโทนน้ำตาล ที่แสดงถึงความเข้มแข็ง และมั่นคง

ภาพที่ 2 รูปแบบบรรจุภัณฑ์ชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์จังหวัดสระแก้วที่ได้ทำการพัฒนา
ที่มา : ธนัง ขาญกิจชัยโย

ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไขบรรจุภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์ โดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบได้แนะว่าช่องสำหรับร้อยหูหิ้วควรเสริมความแข็งแรงด้วยตาไก่ทองเหลืองหรือวัสดุอื่นตามความเหมาะสม เนื่องจากช่องดังกล่าวเป็นจุดที่รับแรงดึงซึ่งเกิดจากน้ำหนักของผลิตภัณฑ์ที่อยู่ภายใน หากจุดรับน้ำหนักดังกล่าวไม่มีการเสริมความแข็งแรงเข้าไปอาจทำให้เกิดการฉีกขาดระหว่างการใช้งาน ซึ่งอาจทำให้ผลิตภัณฑ์ที่อยู่ภายในเกิดความเสียหาย นอกจากนี้ควรทำการคำนวณหาพื้นที่ภายในบรรจุภัณฑ์เพื่อกำหนดขนาดความจุของตัวบรรจุภัณฑ์ จากข้อเสนอแนะดังกล่าวผู้วิจัยได้นำมาทำการสรุปเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ต้นแบบต่อไป

ภาพที่ 3 บรรจุภัณฑ์เดิมและบรรจุภัณฑ์ที่ได้พัฒนาขึ้นมาใหม่
ที่มา : ธนัง ขาญกิจชัยโณ

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการพัฒนาตราสัญลักษณ์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์ จังหวัดสระแก้ว

ผลจากการวิเคราะห์การสัมภาษณ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์จังหวัดสระแก้ว พบว่าวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์จังหวัดสระแก้วได้นำเอาตราสัญลักษณ์มาใช้ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2554 โดยชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์ได้แนวคิดมาจากหลักความเชื่อทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาที่คนส่วนใหญ่ภายในชุมชนให้ความนับถือ ซึ่งมีความเชื่อกันว่าดอกบัวเปรียบเสมือนดอกไม้สวรรค์ และมีความสำคัญทางพระพุทธศาสนา จะเห็นได้จากวันสำคัญต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาที่มักจะนำเอาดอกบัวมาใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ จากความเชื่อดังกล่าวทำให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์ได้นำเอาดอกบัวมาใช้เป็นตราสัญลักษณ์ประจำกลุ่มโดยการนำเอารูปดอกบัวมาทำการตัดทอนรูปทรง ภายใต้อุปถัมภ์ของชุมชนมีความ

“พรสวรรค์” “ผ้าทอ” จากนั้นจึงนำไปใช้กับบรรจุภัณฑ์ และสื่อประชาสัมพันธ์พบว่าสีของตราสัญลักษณ์ และสีของบรรจุภัณฑ์กลมกลืนกันจนทำให้ตราสัญลักษณ์ไม่มีความโดดเด่น ทางกลุ่มจึงได้นำกลับมาปรับปรุงแก้ไขโดยการเพิ่มกรอบสีเหลี่ยม และเพิ่มสีพื้นหลังให้กับตราสัญลักษณ์โดยสีพื้นหลังที่ใช้เป็นสีที่ได้จากการเสนอแนะจากตัวแทนกลุ่ม พบว่าตราสัญลักษณ์มีความโดดเด่นเพิ่มมากขึ้นมาก จากนั้นจึงนำไปใช้กับบรรจุภัณฑ์ และสื่อประชาสัมพันธ์พบว่าตราสัญลักษณ์ยังคงไม่มีความโดดเด่นเท่าที่ควร เนื่องจากรูปทรงของตราสัญลักษณ์ไม่มีความสอดคล้องกับสัญลักษณ์และรูปแบบของเนื้อหาที่อยู่ภายในรูปทรง สอดคล้องกับ อารยะ ศรีภักขณบุตร (2541 : 33) ได้กล่าวไว้ว่า ตราสัญลักษณ์เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างภาพลักษณ์ให้องค์กรใดองค์กรหนึ่ง ดังนั้นจึงเป็นเรื่องแน่นอนที่จะต้องมียี่ห้ออื่น ๆ ที่ตามมาโดยอาศัยทิศทางที่ตราสัญลักษณ์ได้วางไว้ ดังนั้น และในสื่อส่วนใหญ่แล้วนั้นมักจะต้องมีตราสัญลักษณ์ประกอบอยู่ด้วยเสมอ นักออกแบบจึงต้องพิจารณาให้ผลงานการออกแบบนั้นสามารถทำงานได้ดีเมื่อนำไปประยุกต์ใช้ในสื่อต่าง ๆ ขององค์กร

ผลจากการวิเคราะห์ดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยทราบถึงประเด็นปัญหาที่เกิดกับตราสัญลักษณ์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์จังหวัดสระแก้ว ผู้วิจัยจึงได้นำประเด็นที่เกิดกับตราสัญลักษณ์ มาทำวิเคราะห์เพื่อกำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาตราสัญลักษณ์ดังนี้ รูปทรงของตราสัญลักษณ์ต้องสามารถนำไปใช้ทั้งบนตัวบรรจุภัณฑ์และบนสื่อประชาสัมพันธ์ จัดจำง่าย แสดงถึงเอกลักษณ์ สวยงาม และเรียบง่าย ผู้วิจัยได้นำแนวทางดังกล่าวมาใช้ในการพัฒนาตราสัญลักษณ์ทั้งหมด 3 รูปแบบ และนำไปประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบ เพื่อให้ได้ตราสัญลักษณ์ที่มีความเหมาะสม และเป็นไปตามความต้องการของชุมชนมากที่สุด

ผลสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลจากการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบ โดยเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินในครั้งนี้ได้แก่แบบสอบถามความคิดเห็น ที่มีต่อการพัฒนาตราสัญลักษณ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์จังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวมผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบมีความคิดเห็นที่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันว่า ตราสัญลักษณ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์รูปแบบที่ 1 ที่ได้พัฒนาขึ้นมา มีความเหมาะสม และสอดคล้องตามแนวทางในการพัฒนามากที่สุด เนื่องจากรูปทรงกลมของตราสัญลักษณ์สอดคล้องกับสัญลักษณ์และเนื้อหาที่อยู่ภายใน รวมถึงยังสอดคล้องกับรูปแบบของบรรจุภัณฑ์ที่ได้ทำการพัฒนาขึ้นมา นอกจากนี้สีพื้นและรูปดอกบัวที่ใช้ยังเป็นรูปแบบเดิมซึ่งใช้มาตั้งแต่การก่อตั้งกลุ่มครั้งแรก ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้บริโภคกลุ่มเดิมยังสามารถจดจำและรับรู้ว่าเป็นผลิตภัณฑ์จากกลุ่มผ้าทอบ้านพรสวรรค์ จังหวัดสระแก้ว

ตารางที่ 2 แนวคิดที่ใช้ในการออกแบบตราสัญลักษณ์กลุ่มวิชาชีพ
ชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์จังหวัดสระแก้ว

รูปแบบ	แนวคิดในการออกแบบ
	ในการออกแบบผู้วิจัยได้เลือกใช้รูปทรงเลขคณิต ได้แก่ รูปทรงกลมที่ให้ความรู้สึกเด่นชัดและเคลื่อนไหว รูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าแนวตั้งให้ความรู้สึกสูงเด่น กว้าง และสงบนิ่ง รูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสให้ความสมดุล และสงบ
	ในการออกแบบผู้วิจัยเลือกได้เลือกใช้ดอกบัวที่ผ่านการตัดทอนซึ่งเป็นตราสัญลักษณ์เดิมของทางกลุ่ม และในทางศาสนาดอกบัวยังแสดงถึงความบริสุทธิ์
	ในการออกแบบผู้วิจัยได้เลือกใช้สีน้ำตาลแดงที่สื่อถึงความเข้มแข็งและมั่นคง และสีโทนเหลืองที่สื่อถึงความคิดสร้างสรรค์ และความกระตือรือร้น นอกจากนี้สีกลุ่มดังกล่าวยังเป็นกลุ่มสีเดิมที่ทางกลุ่มได้ใช้มาตั้งแต่เริ่มก่อการกลุ่ม
พพพ	ในการออกแบบผู้วิจัยได้เลือกใช้ทั้งรูปแบบตัวอักษรเดิมของกลุ่ม และรูปแบบตัวอักษรใหม่ที่อ่านง่าย โดยสีที่ใช้ในตัวอักษรจะมีสีขาวที่แสดงถึงความบริสุทธิ์ สีน้ำตาลที่แสดงเข้มแข็งและมั่นคง และสีเหลืองที่แสดงถึงความคิดสร้างสรรค์ และความกระตือรือร้น

ภาพที่ 4 ตราสัญลักษณ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์จังหวัดสระแก้วที่ได้ทำการพัฒนา
ที่มา : ธนัง ขาญกิจชัยโย

ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงและแก้ไขตราสัญลักษณ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์โดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบได้แนะนำว่าควรเพิ่มขนาดของคำ “ผ้าทอ” และควรลบจุดตรงด้านหน้าและท้ายคำ “บ้านพรสวรรค์” เพื่อไม่ให้มีการซ้ำจางหะมากจนเกินไป ซึ่งส่งผลต่อความสวยงามของตราสัญลักษณ์ จากข้อเสนอแนะดังกล่าวผู้วิจัยได้นำมาสรุป เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาตราสัญลักษณ์ ต้นแบบต่อไป

ตราสัญลักษณ์เดิม

ตราสัญลักษณ์ใหม่

ภาพที่ 5 ตราสัญลักษณ์เดิม และตราสัญลักษณ์ที่ได้พัฒนาขึ้นมาใหม่
ที่มา : ธนัง ขาญกิจชัยโย

ภาพที่ 6 บรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์ที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาใหม่
ที่มา : ธนัง ขาญกิจชัยโย

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการประเมินรูปแบบบรรจุภัณฑ์และ
ตราสัญลักษณ์ที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาใหม่ ผลการประเมินรูปแบบ
บรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบบรรจุภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นมาใหม่

รายการประเมิน	N=100		ระดับความพอใจ
	$\bar{X}$	S.D.	
1. ด้านการใช้งาน			
1.1 สามารถรองรับขนาดของผลิตภัณฑ์ใหม่	4.40	0.91	มาก
1.2 มีขนาดเหมาะสมกับการใช้งาน	4.47	0.81	มาก
1.3 สะดวกต่อการขนส่ง	4.47	0.78	มาก
ผลรวมด้านการใช้งาน	4.45	0.83	มาก
2. ด้านความสวยงาม			
2.1 บรรจุภัณฑ์แสดงถึงเอกลักษณ์ชุมชน	4.48	0.84	มาก
2.2 กราฟิกสับนบรรจุภัณฑ์ดึงดูดความสนใจ	4.36	0.99	มาก
2.3 การใช้สีมีความเหมาะสมกับตัวบรรจุภัณฑ์	4.44	0.90	มาก
ผลรวมด้านความสวยงาม	4.43	0.91	มาก
3. ด้านรูปแบบ			
3.1 รูปแบบมีความทันสมัย	4.42	0.90	มาก
3.2 รูปแบบมีความเหมาะสม	4.46	0.78	มาก
3.3 รูปแบบง่ายต่อการผลิต	4.48	0.78	มาก
ผลรวมด้านรูปแบบ	4.45	0.82	มาก
รวม	4.44	0.85	มาก

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์แบบประเมินความพึงพอใจของกลุ่มผู้ที่เดินทางเข้ามาศึกษาดูงานในพื้นที่จังหวัดสระแก้วจำนวน 100 คน ที่มีต่อตราสัญลักษณ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์จังหวัดสระแก้ว โดยรวมมีความพึงพอใจในระดับมาก ($\bar{X}=4.44$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.=0.85) และเมื่อพิจารณารายละเอียดรายด้านสำหรับการประเมิน ด้านการใช้

งานพบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.45$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.= 0.83) ด้านความสวยงาม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.43$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.= 0.91) ด้านรูปแบบ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.45$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.= 0.82)

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบตราสัญลักษณ์ที่พัฒนาขึ้นมาใหม่

รายการประเมิน	N=100		ระดับความพอใจ
	$\bar{X}$	S.D.	
1. ด้านการใช้งาน			
1.1 สื่อสารข้อมูลครบถ้วนชัดเจน	4.47	0.77	มาก
1.2 สามารถประยุกต์ใช้กับสื่ออื่น ๆ ได้	4.47	0.75	มาก
1.3 เรียบง่ายสร้างการจดจำ	4.50	0.75	มาก
ผลรวมด้านการใช้งาน	4.58	0.76	มาก
2.ด้านความสวยงาม			
2.1 แสดงถึงเอกลักษณ์ชุมชน	4.46	0.70	มาก
2.2 สร้างแรงจูงใจต่อการเลือกซื้อ	4.47	0.73	มาก
2.3 สีเส้นสวยงามเหมาะสม	4.49	0.75	มาก
ผลรวมด้านความสวยงาม	4.45	0.76	มาก
3. ด้านรูปแบบ			
3.1 รูปแบบร่วมสมัย	4.48	0.81	มาก
3.2 รูปแบบมีความเหมาะสมในเชิงการค้า	4.44	0.88	มาก
3.3 รูปแบบง่ายต่อการผลิต	4.42	0.89	มาก
ผลรวมด้านรูปแบบ	4.45	0.86	มาก
รวม	4.47	0.79	มาก

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์แบบประเมินความพึงพอใจของกลุ่มผู้ที่เดินทางเข้ามาศึกษาทำงานในพื้นที่จังหวัดสระแก้วจำนวน 100 คน ที่ต่อตราสัญลักษณ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์จังหวัดสระแก้ว โดยรวมมีความพึงพอใจในระดับมาก ($\bar{X}=4.47$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.= 0.79) และเมื่อพิจารณารายละเอียดรายด้านสำหรับการประเมิน ด้านการใช้งานพบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.58$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.= 0.76) ด้านความสวยงาม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.45$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.= 0.76) ด้านรูปแบบ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.45$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.= 0.86) ราคาในการผลิต บรรจุภัณฑ์กลุ่มผ้าทอบ้านพรสวรรค์จังหวัดสระแก้ว วัสดุ กระดาษคราฟ 150 แกรม พิมพ์ 4 สี ขนาดตัวบรรจุภัณฑ์ $30 \times 11.50 \times 30$ เซนติเมตร (ไม่รวมความสูงของหูหิ้ว) จำนวน 2,000 ใบ ราคาใบละ 16.50 บาท จำนวน 5,000 ใบ ราคาใบละ 14.80 บาท

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการพัฒนาบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์จังหวัดสระแก้ว ผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนตามหัวข้อวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. การพัฒนาบรรจุภัณฑ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์จังหวัดสระแก้ว เฮเลน ลีวีส, จอห์ เกอร์ทาแซกเก้ต, ทิม แกรน, นิคโคลัส มอแรลลี, และแอนดริว สวีทแมน (2552 : 121) ได้กล่าวว่า บรรจุภัณฑ์ถูกออกแบบขึ้นเพื่อใช้สำหรับบรรจุ ป้องกัน และส่งเสริมผลิตภัณฑ์ จากการสัมภาษณ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์จังหวัดสระแก้ว พบว่าปัจจุบันทางกลุ่มได้มีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มโอกาสทางด้านการตลาด ส่งผลให้

บรรจุภัณฑ์ที่มีอยู่เดิมไม่สอดคล้องกับขนาดของผลิตภัณฑ์ที่ได้ทำการพัฒนาขึ้นใหม่ ผู้วิจัยจึงได้นำประเด็นปัญหาดังกล่าวมาวิเคราะห์ควบคู่ไปกับการศึกษาเอกลักษณ์ชุมชน จนสามารถพัฒนารูปแบบบรรจุภัณฑ์ที่สอดคล้องกับขนาดของผลิตภัณฑ์ใหม่และสื่อถึงเอกลักษณ์ชุมชน ดังที่ ศุริพร คำชมภู (2561 : 185) ได้กล่าวว่า การออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่บอกเล่าเรื่องราวของสินค้า (Product story telling) เป็นเทคนิคการออกแบบเพื่อบอกเล่าเรื่องราวตั้งแต่ขั้นตอนการผลิตสินค้าหรือสิ่งที่มีชื่อเสียงในท้องถิ่นที่เป็นต้นกำเนิดของผลิตภัณฑ์นั้น ๆ มาเล่าเรื่องราวบนบรรจุภัณฑ์เพื่อให้ผู้บริโภครับรู้ถึงรายละเอียดในผลิตภัณฑ์ที่ผู้ผลิตให้ความสำคัญในแต่ละขั้นตอน ความประณีต ละเอียดหรือเทคนิคพิเศษต่าง ๆ เพื่อใช้ในการผลิตสินค้า จำนวน 3 รูปแบบซึ่งเป็นไปตามกรอบแนวคิดในการออกแบบ และมีความโดดเด่นเหมาะสมต่อการนำไปใช้งาน โดยทั้ง 3 รูปแบบ สามารถนำไปดำเนินการผลิตได้จริง และเพื่อให้ได้รูปแบบบรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสม ผู้วิจัยจึงได้นำบรรจุภัณฑ์ทั้ง 3 รูปแบบดังกล่าวไปทำการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุปและข้อเสนอแนะในการเลือกใช้

จากการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบ ภายใต้กรอบแนวคิดที่ได้ตั้งไว้ตั้งแต่ข้างต้น พบว่าบรรจุภัณฑ์รูปแบบที่ 2 มีความเหมาะสมและสอดคล้องตามกรอบแนวคิดมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับรูปแบบบรรจุภัณฑ์ที่ 1 และ 3 เนื่องจากรูปทรงของบรรจุภัณฑ์ดังกล่าวไม่สอดคล้องกับขนาดของผลิตภัณฑ์ใหม่ ทั้งยังใช้หุ้ที่ทำจากกระดาษ จึงทำให้ไม่เหมาะสมสำหรับการใช้งาน ต่างกับบรรจุภัณฑ์รูปแบบที่ 2 ซึ่งมีรูปทรงที่สอดคล้องกับขนาดของผลิตภัณฑ์ใหม่ ทั้งยังใช้หุ้ที่ทำจากเส้นใยโพลีเอสเตอร์ซึ่งมีคุณสมบัติเหนียวและยืดหยุ่นสามารถทนต่อแรงดึงได้ดี ทั้งยังมีการเสริมความ

แข็งแรงตรงช่องร้อยหูด้วยกระดาดขานอ้อย ซึ่งเป็นไปตามข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบ ซึ่งช่วยให้ช่องดังกล่าวไม่เกิดการฉีกขาดจากแรงดึง รวมถึงวัสดุที่ใช้ในการผลิตตัวบรรจุภัณฑ์ยังทำจากกระดาดที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ ซึ่งเป็นการช่วยลดมลพิษทางสิ่งแวดล้อมได้อีกทางหนึ่ง จึงทำให้โดยภาพรวมบรรจุภัณฑ์รูปแบบที่ 2 จึงมีความลงตัวมากที่สุด

2. การพัฒนาตราสัญลักษณ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์ จังหวัดสระแก้ว ต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการออกแบบเบื้องต้น ดังที่ ธารทิพย์ เสรินทวัฒน์ (2550 : 65) ได้กล่าวไว้ ภาพสัญลักษณ์ที่ออกแบบมานั้นต้องเป็นภาพง่าย ๆ ที่สามารถใช้แทนชื่อ ยี่ห้อ ตัวสินค้า และบริการได้ทั้งหมด และจากการสัมภาษณ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์จังหวัดสระแก้วถึงความต้องการที่มีต่อการพัฒนาตราสัญลักษณ์ ซึ่งสอดคล้องกับ พบพร เอี่ยมใส ธนกิจ โคกทอง และธัญลักษณ์ ศุภพลธณ (2561 : 22) ที่มีแนวคิดว่าการสื่อสารความหมายของตราสัญลักษณ์ให้ตรงกับภาพลักษณ์ที่กำหนดให้มากที่สุด โดยมีการพูดคุยรายละเอียดเพื่อให้ได้รายละเอียดข้อมูลที่เกี่ยวข้องมากที่สุด เนื่องจากการออกแบบตราสัญลักษณ์ให้ตรงกับตราสัญลักษณ์องค์กร จะช่วยให้สามารถสื่อสารความหมายได้ดียิ่งขึ้น พบว่าวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์จังหวัดสระแก้วได้นำตราสัญลักษณ์มาใช้ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2544 โดยตราสัญลักษณ์แรกที่ใช้เกิดจากการนำเอาแนวคิดจากความเชื่อทางพระพุทธศาสนา มาใช้ในการออกแบบโดยการนำเอารูปดอกบัวซึ่งเปรียบเสมือนดอกไม้สวรรค์ และมีความสำคัญในทางพระพุทธศาสนามาใช้เป็นตราสัญลักษณ์ โดยการนำเอารูปดอกบัวดังกล่าวมาตัดทอนรูปทรง ภายใต้อารมณ์ของดอกบัว มีความ “พรสวรรค์” “ผ้าทอ” จากนั้นจึงได้นำใช้กับบรรจุภัณฑ์และสื่อประชาสัมพันธ์ เช่น แผ่นพับ เว็บไซต์ และสื่อ

ประเภทอื่น ๆ พบว่าตราสัญลักษณ์ดังกล่าวกลมกลืนไปกับตัวบรรจุภัณฑ์ และสื่อประชาสัมพันธ์ ซึ่งส่งผลให้ไม่มีความโดดเด่นเท่าที่ควร ทางกลุ่มจึงได้นำตราสัญลักษณ์กลับมาทำการปรับปรุงแก้ไข โดยเพิ่มกรอบสีเหลี่ยม และใส่สีพื้นให้กับตราสัญลักษณ์พบว่าตราสัญลักษณ์มีความโดดเด่นมากยิ่งขึ้นจึงได้นำกลับไปใช้กับบรรจุภัณฑ์ และสื่อประชาสัมพันธ์อีกครั้งพบว่า ตราสัญลักษณ์เมื่อนำไปใช้กับบรรจุภัณฑ์และสื่อประชาสัมพันธ์ยังคงไม่มีความโดดเด่นเท่าที่ควรเนื่องจากรูปร่างของตราสัญลักษณ์ไม่มีความสอดคล้องกับสัญลักษณ์ และเนื้อหาภายในรูปร่าง ผู้วิจัยจึงได้นำประเด็นปัญหาดังกล่าวมาวิเคราะห์จนสามารถพัฒนาตราสัญลักษณ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอบ้านพรสวรรค์ได้จำนวน 3 รูปแบบ ซึ่งเป็นไปตามกรอบแนวคิดในการออกแบบ และมีความโดดเด่นเหมาะสมต่อการนำไปใช้งาน โดยทั้ง 3 รูปแบบ สามารถนำไปดำเนินการผลิตได้จริง และเพื่อให้ได้ตราสัญลักษณ์ที่เหมาะสม ผู้วิจัยจึงได้นำตราสัญลักษณ์ทั้ง 3 รูปแบบ ไปทำการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุปและข้อเสนอแนะในการเลือกใช้

จากการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบ ภายใต้กรอบแนวคิดที่ได้ตั้งไว้ตั้งแต่ข้างต้น พบว่าตราสัญลักษณ์รูปแบบที่ 1 มีความเหมาะสมและสอดคล้องตามกรอบแนวคิดมากที่สุด เนื่องจากรูปร่างของตราสัญลักษณ์สอดคล้องกับสัญลักษณ์และเนื้อหาภายใน ทั้งยังสอดคล้องกับรูปแบบบรรจุภัณฑ์ที่ได้ทำการพัฒนาขึ้นมาใหม่ และยังคงใช้สีพื้นและรูปดอกบัวแบบเดิมที่ใช้มาตั้งแต่ก่อตั้งกลุ่ม ซึ่งช่วยให้กลุ่มผู้บริโภคเดิมยังคงรับรู้และจดจำได้ว่าเป็นผลิตภัณฑ์ของทางกลุ่มผ้าทอบ้านพรสวรรค์ จังหวัดสระแก้ว โดยภาพรวมจึงทำให้ตราสัญลักษณ์รูปแบบที่ 1 มีความเหมาะสมมากที่สุด

3. การประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์ที่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาใหม่

จากกลุ่มผู้เดินทางเข้ามาศึกษาดูงานในพื้นที่จังหวัดสระแก้วจำนวน 100 คน โดยการประเมินในครั้งนี้ เป็นการประเมินภายใต้กรอบแนวคิดที่ได้ตั้งไว้ตั้งแต่ข้างต้นทั้ง 3 ด้านคือ ด้านการใช้งาน ด้านความสวยงาม และด้านรูปแบบ โดยภาพรวมทั้ง 3 ด้านมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก เนื่องจากบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์มีรูปแบบที่สอดคล้องกันในทุกด้านๆ และสามารถนำไปผลิตได้จริง ซึ่งสอดคล้องกับ เกษม พิพัฒน์เสรีธรรม (2554 : 154) บรรจุภัณฑ์ที่ดีต้องสามารถช่วยกระตุ้นอารมณ์ของลูกค้าของลูกค้าให้อยากซื้อ ทั้งรูปทรง สี สัน ลวดลาย สามารถช่วยเร้าอารมณ์ของลูกค้าได้เป็นอย่างดี ชลธิศ ดาราวงษ์ (2558 : 82) ได้กล่าวไว้ว่า เนื่องจากการออกแบบรูปภาพเป็นศิลปะอย่างหนึ่งอาจแสดงออกได้ด้วยจุด เส้น รูปวาด และรูปถ่าย แล้วนำมาผสมผสานกันออกมาเป็นพาณิชย์ศิลป์บนบรรจุภัณฑ์ ด้วยหลักการง่ายๆ 4 ประการคือ SAFE ซึ่งมีความหมายดังนี้ S=Simple เข้าใจง่าย A=Aesthetic มีความสวยงามชวนมอง F=Function ใช้งานได้ง่ายสะดวก E=Economic ต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายที่เหมาะสม

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้างต่อไป

1. เนื่องจากทางกลุ่มวิสาหกิจมีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์อยู่ตลอดเวลา ดังนั้นควรมีการออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้มีขนาดที่หลากหลายเพื่อรองรับผลิตภัณฑ์กับตัวผลิตภัณฑ์ที่ได้ทำการพัฒนาขึ้นมาใหม่
2. ควรพิจารณาองค์ประกอบภายในตราสัญลักษณ์ว่ามีการใช้ซ้ำกลับตราสัญลักษณ์สินค้าประเภทอื่นหรือไม่

เอกสารอ้างอิง

- เกษม พิพัฒน์เสรีธรรม. 2554. การตลาดเหนือชั้นกลยุทธ์พร้อมรบ, กรุงเทพฯ : พีเพิลมีเดีย
- เกษม พิพัฒน์เสรีธรรม. (2547) OTOP นักสู้ชาวบ้านนักการตลาดชุมชน, กรุงเทพฯ : เอ อาร์ บีซิเนส เพรส.
- ชลธิศ ดาราวงษ์. 2558. การจัดการผลิตภัณฑ์และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่, กรุงเทพฯ : ธนาเพลส.
- ชัยรัตน์ อัครวาท. 2550. ออกแบบให้โดนใจ, เชียงใหม่ : วินอิรดีไซน์.
- ธารทิพย์ เสรินทวัฒน์. 2550. ทักษะศิลป์ : การออกแบบพาณิชย์ศิลป์, กรุงเทพฯ : หลักไทช่างพิมพ์.
- ปานฉัตร อิศรพงศ์. 2557. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ระลึกชนเผ่าภาคเหนือ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจ สร้างสรรค์ กรณีชนเผ่าเย้า,วารสารศิลปกรรมวิชาการ วิจัย และงานสร้างสรรค์, ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2557),หน้า 28.
- ปาพจน์ หนูนกัฏฐิ. 2555. Graphic Design Principles, นนบุรี : ไอดีซี พรีเมียร์.
- พพร เอี่ยมใส ธนกิจ โคกทอง และธัญลักษณ์ ศุภพลธณ. 2561. การออกแบบตราสัญลักษณ์มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชรเพื่อใช้สำหรับของที่ระลึก, วารสารวิชาการศิลปะสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยนเรศวร, ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2561),หน้า 185.
- ศุภพร คำชมภู. 2561. การออกแบบบรรจุภัณฑ์ของฝากเชิงท่องเที่ยวในประเทศไทย,วารสารวิชาการศิลปะสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยนเรศวร, ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2561),หน้า 185.

ศิริพรรณ ปิเอตร์. 2549. ออกแบบกราฟิก, กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

สมพงษ์ เฟื่องอารมย์. 2550. บรรจุภัณฑ์กับการส่งออก, กรุงเทพฯ : จามจุรีโปรดักท์.

สำนักงานปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม. 2562. แผนยุทธศาสตร์กระทรวงอุตสาหกรรม พ.ศ. 2560 – 2564 (ฉบับทบทวน สำหรับปีงบประมาณ 2563), กรุงเทพฯ : กลุ่มยุทธศาสตร์กองยุทธศาสตร์และแผนงานสำนักงานปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม.

อารยะ ศรีกัลยาณบุตร. 2541. การออกตราสัญลักษณ์, กรุงเทพฯ : ภาควิชา นฤมิตศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เฮเลน ลีวีส, จอห์ เกอร์ทาแซคเก็ต, ทิม แกรน, นิคโคลัส มอแรลลี, และแอนดริว สวีทแมน, (2552) การออกแบบสิ่งแวดล่อม, (ศูนย์ความเป็นเลิศเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม, แปล) กรุงเทพฯ : ศูนย์ความเป็นเลิศเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม.